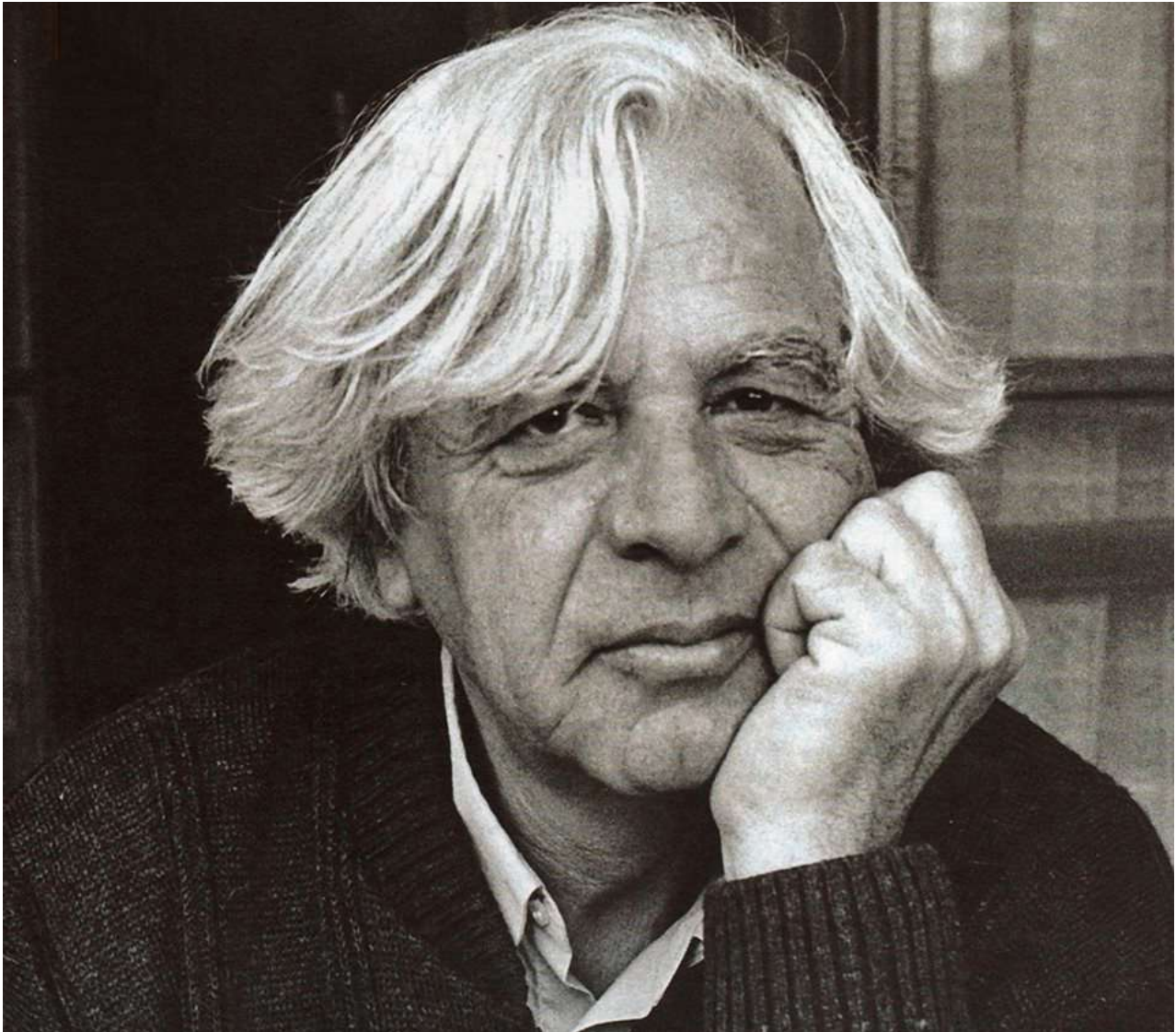

ΗΛΙΑΣ ΚΟΛΛΙΑΣ

ΕΝΑ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Ο Ηλίας Κόλλιας, τη μνήμη του οποίου τιμούμε στην αποψινή εκδήλωση*, υπήρξε κάτι πολύ περισσότερο από επιφανής αρχαιολόγος. Ο Ηλίας συγκρότησε με τη δράση του ένα νέο υπόδειγμα. Κι ενώ δεν έλειψαν οι τιμές για το πρόσωπο και το έργο του, το παράδειγμά του δεν έγινε ευρύτερα γνωστό, όπως αξίζει να γίνει. Η αποψινή εκδήλωση ας αποτελέσει μια ευκαιρία όχι μόνο να ανακαλέσουμε στη μνήμη μας τα επιτεύγματα μιας μεγάλης προσωπικότητας, αλλά και να προβληματιστούμε για τον τρόπο που το υπόδειγμα Κόλλια θα αναδειχθεί σε τροχοδεικτικό για όσους υπηρετούμε τη Δημόσια Αρχαιολογία.

* Το κείμενο εκφωνήθηκε από τον γράφοντα στη Φιλολογική Ημερίδα αφιερωμένη στον Ηλία Κόλια, που πραγματοποιήθηκε το Σάββατο, 2 Μαρτίου 2019, στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο.

Η μεγάλη διαφορά του Ηλία με άλλους επιτυχημένους επιστήμονες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας είναι ότι συγκέντρωνε σωρευτικά όλες τις ποιότητες για να χαρακτηριστεί το έργο του παραδειγματικό.

Ο Ηλίας Κόλλιας υπήρξε υπόδειγμα αρχαιολόγου-ερευνητή. Η έκταση των ερευνητικών του ενδιαφερόντων που περιελάμβαναν από την ζωγραφική για να θυμηθούμε την διατριβή του μέχρι την αρχιτεκτονική, τόσο τη βυζαντινή όσο και τη σταυροφορική, και αφορούσε σε όλο το δωδεκανησιακό αρχιπέλαγος, σε καμία περίπτωση δεν λειτούργησε εις βάρος της εμβριθείας, με την οποία προσέγγισε το αρχαιολογικό υλικό του.

Υπήρξε υπόδειγμα αρχαιολόγου-αναστηλωτή. Έφθασε στην Ρόδο λίγα χρόνια μετά την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου και καταπιάστηκε, πρώτος αυτός, με τη συστηματική ανάδειξη και αποκατάσταση του μοναδικού μνημειακού πλούτου των μεσαιωνικών μνημείων αυτής της ακριτικής περιφέρειας, παράγοντας ένα εντυπωσιακό, ποιοτικά και ποσοτικά, αναστηλωτικό έργο.

Υπήρξε υπόδειγμα δημόσιου λειτουργού. Έστησε μια νέα Εφορεία από το μηδέν και αξιοποίησε

παραδειγματικά κάθε διαθέσιμο θεσμικό εργαλείο για την προστασία και ανάδειξη της δωδεκανησιακής πολιτισμικής κληρονομιάς.

Υπήρξε υπόδειγμα προϊσταμένου. Προσέγγισε το προσωπικό της Εφορείας του ως συνεργάτες και όχι ως υφισταμένους και συγκρότησε μια συμπαγή ομάδα που έκανε κυριολεκτικά θαύματα. Προφύλαξε, παρότρυνε, βοήθησε και καθοδήγησε τους συνεργάτες του, δημιουργώντας στην πράξη έναν κύκλο μαθητών, οι οποίοι με τη σειρά τους συνετέλεσαν καθοριστικά στα μεγάλα επιτεύγματα της 4ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου.

Η αριστεία του Ηλία Κόλλια στις τέσσερις παραπάνω πτυχές δεν τον οδήγησε μόνο στο να διαγράψει μια ζηλευτή πορεία ως Έφορος Αρχαιοτήτων. Ο Ηλίας αξιοποίησε τα χαρίσματά του για να συγκροτήσει ουσιαστικά το νέο υπόδειγμα της Δημόσιας Αρχαιολογίας.

Η Δημόσια Αρχαιολογία είναι πεδίο πολυεπίπεδο και πολυσύνθετο, γοητευτικό από τη μια, αλλά επικίνδυνο και ψυχοφθόρο από την άλλη. Μέσα σε ένα εχθρικό περιβάλλον, όπου κάποιος είναι αναγκασμένος να ελίσσεται και να αντιμετωπίζει μεγά-

Σχέδιο από το εξώφυλλο του βιβλίου του Ηλία Κόλλια «Τα χειρόγραφα των Μαϊστόρων» (εικονογράφηση Βαγγέλης Παυλίδης).

Άποψη από τη Φιλολογική Εσπερίδα αφιερωμένη στη μνήμη του Ηλία Κόλλια, στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, 2-3-2019.

λα και μικρά συμφέροντα, πολιτικές παρεμβάσεις και τις διαχρονικές αναπηρίες του κρατικού μηχανισμού, η Δημόσια Αρχαιολογία οφείλει να προστατεύει τα μνημεία και να παράγει πρωτότυπο επιστημονικό έργο, το οποίο να ελέγχεται από την επιστημονική κοινότητα και, ταυτόχρονα, να διαχέεται στην κοινωνία. Αυτό το πολυπαραγοντικό περιβάλλον εντός του οποίου παράγεται το αρχαιολογικό έργο, και ιδίως η άμεση απόκριση με την κοινωνία, επιτρέπει στη Δημόσια Αρχαιολογία να εξελίσσεται και να αναστοχάζεται αέναα το παρελθόν, επιχειρώντας να απαντήσει στα ερωτήματα που μας θέτει απευθείας το ίδιο το συλλογικό υποκείμενο. Με άλλα λόγια, ο λειτουργός της Δημόσιας Αρχαιολογίας δεν εκθέτει το έργο του μόνο στα κλειστά συνέδρια των επαϊόντων. Υποχρεούται να τα υποβάλει και στη βάση της δημόσιας κριτικής, να βγει στην αγορά και, αφού αφουγκραστεί τους προβληματισμούς των πολλών, να επιχειρήσει να απαντήσει σε αυτούς με το έργο του.

Βιώνοντας μια εποχή στην οποία οι βεβαιότητες που έκτισαν τα μεγάλα ιστορικά αφηγήματα του 19ου αιώνα μοιάζουν υπεραπλουστευτικές και ο τρόπος που προσλαμβάνουμε το παρελθόν μεταβάλλεται ραγδαία, η διάδραση με την κοινωνία

προσφέρει γόνιμα ερεθίσματα και ανοίγει νέους δρόμους στην ερμηνεία και την οικείωση του παρελθόντος, τόσο ως ιστορικής αφήγησης όσο και ως ατομικής και συλλογικής μνήμης.

Ο Ηλίας Κόλλιας συνέλαβε την πολυπλοκότητα της Δημόσιας Αρχαιολογίας, όπως αυτή διαμορφώθηκε στο δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα, και διαμόρφωσε, όπως είπαμε, το νέο υπόδειγμα. Απέφυγε την ευκολία του εγκλωβισμού στην *αυθεντία* του Εφόρου Αρχαιοτήτων. Αντίθετα, ανοίχθηκε στην κοινωνία, υπερβαίνοντας τα στενά όρια των αρμοδιοτήτων του ως δημοσίου υπαλλήλου, για να υπηρετήσει τον ίδιο τον στόχο του, που ήταν η ολιστική προστασία και ανάδειξη της μνημειακής κληρονομιάς ως υλικού τεκμηρίου της δημόσιας μνήμης των τοπικών κοινωνιών.

Αυτή την ζωγόνο και κρίσιμη σχέση με την τοπική κοινωνία την υπηρέτησε σε όλα τα επίπεδα: από την προσωπική του σχέση με κάθε κάτοικο της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου, μέχρι τη θεσμική συνεργασία με τους αυτοδιοικητικούς φορείς με προγραμματικές συμβάσεις, σε μια εποχή που οι συνέργειες με τις δημοτικές αρχές ήταν απλώς αδιανόητες. Δεν δίστασε δηλαδή να μοιραστεί την εξουσία του αρχαιολόγου και να εμπλέξει στην

προστασία των μνημείων, τόσο τους πολίτες όσο και τους Δήμους, αναγνωρίζοντας τα δικαιώματά τους στη μνημειακή κληρονομιά. Μεταμόρφωσε έτσι τους δυνητικούς του αντιπάλους σε συμμάχους. Ο Ηλίας Κόλλιας ήταν ίσως ο πρώτος που έκτισε μια ολοκληρωμένη στρατηγική στην θεμελιώδη πλέον αρχή της συμπεριληπτικότητας στον τομέα της αρχαιολογικής κληρονομιάς.

Ας παραμείνουμε στο παράδειγμα της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου που ήταν και η μεγάλη *αδυναμία* του Ηλία. Στους περιορισμούς που έθετε η αρχαιολογική νομοθεσία στην τοπική κοινωνία, η Εφορεία υπό τη διεύθυνση του Κόλλια προσέφερε ένα μοναδικό αντίδωρο: την αναστήλωση της καθημαγμένης μεσαιωνικής πολιτείας. Τα μεγάλα έργα αποκατάστασης της τάφρου, των τειχών και των

ιπποτικών κτηρίων δεν προσφέρουν στο νησί μόνο ένα μοναδικό πόρο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Αποτελούν, ταυτόχρονα και ισότιμα με τις επιστημονικές δημοσιεύσεις του Ηλία, εφαρμοσμένες, υλικές ή αλλιώς εμπράγματες δημοσιεύσεις που απευθύνονται όχι μόνο στους ειδικούς, αλλά και στους απλούς πολίτες, οι οποίοι μπορούν να αναγνωρίσουν και να απολαύσουν αδιαμεσολάβητα πλέον τα μνημεία μετά από τα έργα του Ηλία Κόλλια και όλης της ομάδας του.

Από μίαν άλλη οπτική, μπορεί κανείς να αντιληφθεί πόσο το έργο του Ηλία Κόλλια σε μια ακριτική, αλλά σπουδαία αρχαιολογικά περιοχή, έχει αποβεί επιδραστικό σε εθνικό επίπεδο. Με το μεγάλο αναστηλωτικό του έργο σε συνδυασμό με τις σημαντικές επιστημονικές δημοσιεύσεις του, συνέβαλε καθοριστικά στην οργανική ενσωμάτωση στη θεσμική μνήμη του ελληνικού κράτους της σταυροφορικής περιόδου, εμπλουτίζοντας το εθνικό ιστορικό αφήγημα με παραγνωρισμένες πτυχές του κοινού μας παρελθόντος.

Εν κατακλείδι, επιτρέψτε μου να επαναλάβω την ανάγκη να γίνει ευρύτερα γνωστό το υπόδειγμα Δημόσιας Αρχαιολογίας που λέγεται Ηλίας Κόλλιας. Όχι μόνο για να τιμήσουμε τη μνήμη του, αλλά και για να αξιοποιήσουμε τη συμβολή του στον μέγιστο βαθμό. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία οφείλει να τιμά τα στελέχη που την υπηρέτησαν και, μέσα από πρότυπα, όπως αυτό του Ηλία, να διαμορφώνει κανόνες αριστείας που θα προάγουν και θα εξελίσσουν την Δημόσια Αρχαιολογία. Καταθέτω λοιπόν προς διαβούλευση δύο προτάσεις: η πρώτη, το μουσείο της μεσαιωνικής Ρόδου να πάρει το όνομα του Ηλία Κόλλια. Η δεύτερη, να καθιερωθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού ετήσιος αποχαιρετιστήριος τιμητικός εορτασμός για τους αφυπηρετούντες επιστήμονες από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, κατά τον οποίο θα τους απονέμεται Έπαινος για την συνολική προσφορά τους. Ο έπαινος αυτός θα μπορούσε να φέρει, τιμής ένεκεν, το όνομα του Ηλία Κόλλια.

Δρ Δημήτρης Αθανασούλης
Έφορος Αρχαιοτήτων Κυκλάδων
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού

Η κύρια είσοδος του παλατιού του Μεγάλου Μαγίστρου στη Ρόδο.

Wikimedia Commons